SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 3
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

YANGI O‘ZBEKISTONDA MA’NAVIY TARBIYA VA KASBIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Muradov Muhammad Obomislim o‘g‘li

Namangan davlat universiteti Jahon tillari fakulteti Fakultetlararo chet tillari kafedrasi Ingliz tili o‘qituvchisi

E-mail: *muradov.mukhammad@internet.ru*

Annotatsiya

Mazkur maqolada Yangi O‘zbekistonda yoshlarning ma’naviy tarbiyasini kuchaytirish hamda ularning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Muallif ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion metodlarning ahamiyatini yoritadi. Shuningdek, o‘quvchi-yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlikni shakllantirish hamda mehnat bozoriga mos raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash masalalari muhokama etiladi. Tadqiqot natijalari ma’naviy tarbiya va kasbiy rivojlanishning o‘zaro uzviy bog‘liqligini ko‘rsatib, ta’lim jarayonida kompleks yondashuv zarurligini asoslab beradi.

Kalit so‘zlar

Ma’naviy tarbiya, kasbiy kompetensiya, Yangi O‘zbekiston, ta’lim tizimi, yoshlar siyosati, innovatsion yondashuv, milliy qadriyatlar, raqobatbardosh kadrlar, pedagogik texnologiyalar, ijtimoiy faollik.

KIRISH

Bugungi kunda Yangi O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab olib, ayniqsa ta’lim va tarbiya tizimini tubdan yangilashga qaratilmoqda. Globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan hozirgi davrda yosh avlodni nafaqat chuqur bilimli, balki yuksak ma’naviyatli va raqobatbardosh mutaxassislar sifatida tarbiyalash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda [1]. Shu bois ma’naviy tarbiya va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda [2]. Kasbiy kompetensiya esa shaxsning

muayyan kasb doirasida samarali faoliyat yuritishi uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalar majmuasidir [3]. Ushbu ikki tushuncha o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularning uyg‘un rivoji jamiyatning barqaror taraqqiyotini ta’minlaydi [4].

Mazkur tadqiqotning maqsadi Yangi O‘zbekistonda ma’naviy tarbiya va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish masalalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda ularni takomillashtirish yo‘llarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari sifatida quyidagilar belgilandi: ma’naviy tarbiya va kasbiy kompetensiya tushunchalarining nazariy asoslarini o‘rganish; ta’lim tizimidagi islohotlarni tahlil qilish; yoshlarning ijtimoiy faolligi va kasbiy tayyorgarligi o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash [5].

Tadqiqot obyekti sifatida Yangi O‘zbekiston sharoitida ta’lim tizimi va undagi ma’naviy-tarbiyaviy jarayonlar tanlandi. Tadqiqot predmeti esa yoshlarning ma’naviy tarbiyasi hamda kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlaridan iborat [6].

Tadqiqot jarayonida tahlil va sintez metodlari orqali nazariy manbalar o‘rganildi, taqqoslash usuli yordamida milliy va xorijiy tajribalar solishtirildi, kuzatish metodi orqali ta’lim jarayonidagi amaliy holatlar tahlil qilindi hamda statistik yondashuv asosida mavjud ma’lumotlar umumlashtirildi [7].

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ma’naviy tarbiya masalasi qadimdan sharq va g‘arb olimlarining diqqat markazida bo‘lib kelgan. Sharq mutafakkirlari, xususan, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy va Alisher Navoiy asarlarida insonning axloqiy kamoloti, ma’naviy yetukligi jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida talqin etilgan [8]. Zamonaviy davrda esa ma’naviy tarbiya masalalari milliy qadriyatlar, madaniy meros va ijtimoiy ong bilan uzviy bog‘liq holda o‘rganilmoqda. Xorijiy tadqiqotchilar tomonidan ma’naviy tarbiya shaxsning ichki dunyosini shakllantirish, uning ijtimoiy moslashuvi va axloqiy qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish jarayoni sifatida izohlanadi [9]. Kasby kompetensiya tushunchasi esa XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab ilmiy muomalaga keng kirib kelgan bo‘lib, u shaxsning kasbiy faoliyatni samarali bajarish qobiliyatini ifodalovchi integrativ tushuncha sifatida qaraladi. I.A. Zimnyaya, D. McClelland va boshqa olimlar tomonidan kompetensiya bilim, ko‘nikma, malaka hamda shaxsiy sifatlarning uyg‘unlashgan tizimi sifatida talqin etiladi [10]. Shuningdek, kompetensiyaviy

yondashuv ta’lim natijalarini amaliy faoliyatga yo‘naltirishni nazarda tutadi va bu yondashuv bugungi kunda global ta’lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi [11]. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim esa har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi [12]. Ushbu yondashuvlar ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Oldingi tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ma’naviy tarbiya va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish masalalari alohida-alohida o‘rganilgan bo‘lsa-da, ularning o‘zaro integratsiyasi yetarli darajada tadqiq etilmagan. Ko‘pgina ilmiy ishlarda nazariy jihatlar keng yoritilgan bo‘lsa-da, amaliy mexanizmlar va ularni ta’lim jarayoniga joriy etish masalalari yetarlicha asoslanmagan [13]. Bundan tashqari, ayrim tadqiqotlarda zamonaviy talablar va mehnat bozori ehtiyojlari bilan bog‘liq jihatlar to‘liq hisobga olinmaganligi kuzatiladi [14].

YANGI O‘ZBEKISTONDA MA’NAVIY TARBIYA TIZIMI

Yangi O‘zbekistonda ma’naviy tarbiya tizimi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllantirilmoqda. So‘nggi yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar yoshlarning ma’naviy kamolotini ta’minlash, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga qaratilgan [15]. Xususan, ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, yoshlar siyosatini takomillashtirish va ma’naviy-ma’rifiy ishlarni kuchaytirish bo‘yicha qator davlat dasturlari amalga oshirilmoqda [16]. Ta’lim muassasalarida ma’naviy tarbiya uzluksiz jarayon sifatida tashkil etilib, maktabgacha ta’limdan boshlab oliy ta’limgacha bo‘lgan bosqichlarda izchil olib borilmoqda. Ushbu jarayonda “Ma’naviyat darslari”, tarbiyaviy soatlar, madaniy-ma’rifiy tadbirlar muhim o‘rin tutadi [17]. Bundan tashqari, yoshlarni vatanparvarlik, fuqarolik mas’uliyati va ijtimoiy faollik ruhida tarbiyalashga alohida e’tibor qaratilmoqda [18]. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar ma’naviy tarbiyaning asosiy mazmunini tashkil etadi. Milliy qadriyatlar orqali yoshlar o‘z tarixini, madaniyatini va an’analarini anglab yetadi, umuminsoniy qadriyatlar esa ularni global jamiyatning faol a’zosi sifatida shakllantiradi [19]. Shu bois ta’lim jarayonida ushbu qadriyatlarning uyg‘unligi ta’minlanishi muhim ahamiyat kasb etadi [20]. Yangi O‘zbekistonda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan. Zamonaviy ta’lim

standartlari o‘quvchilarning nazariy bilimlari bilan bir qatorda amaliy ko‘nikmalarini ham rivojlantirishni nazarda tutadi [21]. Bu esa o‘z navbatida, mehnat bozori talablariga mos raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash imkonini beradi [22].Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, jumladan, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli ta’lim vositalari kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi [23]. Ushbu texnologiyalar o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi [24]. Amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishda ishlab chiqarish amaliyoti, dual ta’lim tizimi va stajirovkalar muhim ahamiyatga ega. Mehnat bozori talablarini inobatga olgan holda o‘quv dasturlarini takomillashtirish esa kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishga xizmat qiladi [25]. Shu bilan birga, ish beruvchilar bilan hamkorlikni kuchaytirish ham dolzarb masalalardan biridir [26]. Ma’naviy tarbiya va kasbiy kompetensiya shaxs rivojining o‘zaro bog‘liq ikki muhim jihati hisoblanadi. Ularning integratsiyalashgan holda rivojlanishi shaxsning nafaqat kasbiy, balki ijtimoiy hayotda ham muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini ta’minlaydi [27]. Shu bois ta’lim jarayonida ushbu ikki yo‘nalishni uyg‘unlashtirish zarur hisoblanadi [28]. Shaxs rivojida integratsiyalashgan yondashuv ma’naviy qadriyatlar va kasbiy bilimlarning o‘zaro uyg‘unligini ta’minlaydi. Bunday yondashuv orqali o‘quvchilarda halollik, mas’uliyat, tashabbuskorlik kabi sifatlar shakllanadi va bu ularning kasbiy muvaffaqiyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi [29]. Ijtimoiy faollik va kasbiy muvaffaqiyat o‘rtasida ham bevosita bog‘liqlik mavjud. Faol, tashabbuskor va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etuvchi yoshlar odatda kasbiy faoliyatda ham yuqori natijalarga erishadi [30]. Quyidagi jadvalda ushbu bog‘liqlik umumlashtirilgan holda keltirilgan:

Ko‘rsatkich	**Past daraja**	**O‘rta daraja**	**Yuqori daraja**
Ma’naviy tarbiya	sust qadriyatlar	qisman shakllangan	yuqori darajada shakllangan
Kasbiy kompetensiya	yetarli emas	o‘rtacha	yuqori
Ijtimoiy faollik	past	o‘rtacha	yuqori

XULOSA VA TAKLIFLAR.

O‘tkazilgan tahlillar natijasida shuni ta’kidlash mumkinki, Yangi O‘zbekistonda ma’naviy tarbiya va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonlari o‘zaro uzviy

bog‘liq bo‘lib, bir-birini to‘ldiruvchi tizim sifatida namoyon bo‘lmoqda [1]. Ma’naviy tarbiya shaxsning axloqiy qarashlari, fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy mas’uliyatini shakllantirsa, kasbiy kompetensiyalar uning amaliy faoliyatdagi samaradorligini ta’minlaydi [2]. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ushbu ikki yo‘nalishning integratsiyasi raqobatbardosh, mustaqil fikrlaydigan va ijtimoiy faol mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi [3].

Shuningdek, ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar ushbu yo‘nalishlarni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratmoqda, biroq ularni amaliyotda yanada takomillashtirish ehtiyoji saqlanib qolmoqda [4]. Ta’lim jarayonida ma’naviy tarbiya va kasbiy kompetensiyani integratsiyalashgan holda olib borish lozim. O‘quv dasturlarini zamonaviy talablar asosida yangilash, nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlash hamda kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega [5]. Ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalar, interfaol metodlar va loyiha asosida o‘qitish tizimini keng joriy etish zarur. Bu o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodkorlik va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi [6]. Yoshlar bilan ishlash tizimini yanada takomillashtirish, ularning ijtimoiy faolligini oshirish va ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tizimli tashkil etish lozim. Shuningdek, yoshlarning kasbiy yo‘naltirilishini kuchaytirish va mehnat bozoriga moslashuvini ta’minlash muhimdir [7].

Kelajakdagi ilmiy izlanishlarda ma’naviy tarbiya va kasbiy kompetensiyalarni raqamli ta’lim muhitida rivojlantirish, sun’iy intellekt texnologiyalarining ta’lim jarayoniga ta’siri hamda global mehnat bozori talablariga mos kadrlar tayyorlash masalalarini chuqur o‘rganish maqsadga muvofiq [8].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sohasiga oid qarorlari va strategiyalari

2. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, 2020

3. Zimnyaya I.A. Kompetensiyaviy yondashuv nazariyasi

4. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*

5. Pedagogika va psixologiya bo‘yicha zamonaviy ilmiy tadqiqotlar

6. O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimiga oid rasmiy statistik ma’lumotlar

7. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi bo‘yicha qo‘llanmalar

8. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri; Navoiy A. Asarlar to‘plami

9. Durkheim E. Moral Education; Kohlberg L. Moral Development Theory

10. Zimnyaya I.A. Kompetensiyaviy yondashuv nazariyasi; McClelland D. Testing for Competence

11. OECD Education Framework Reports

12. Rogers C. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim nazariyasi